

Н.Д. Фреїк^{1,2}, Й.В. Цимбрикевич²

Людина і природа – філософський аспект

¹Київський національний університет імені Тараса Шевченка,
вул. Володимирівська, 60, Київ, 01601, Україна

²Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,
вул. Шевченка, 57, Івано-Франківськ, 76000, Україна, E-mail: freik@pu.if.ua

Досліджується природна сутність людини, як природної істоти, оскільки людина складається з тих самих елементарних частинок, атомів і молекул як і будь-яка природна річ. Акцентовано увагу на те, що людина повністю залежить від оточуючих повітря, води, ґрунту, всієї неживої і живої природи: Сонця, Місяця, сонячної системи, нашої галактики, їх рухів, ритмів, спалахів і т.п.

Ключові слова: людина, природа, природність людини.

Стаття поступила до редакції 05.08.2011; прийнята до друку 15.09.2011.

Яких би еволюційних висот не досягала б людина, вона залишається природною істотою; природа – основа і джерело її життя, потреб, натхнення, захоплення, цікавості. Людина як природна істота, природність людини розуміється нами у двох значеннях: 1) як створенність природою, залежність її існування від природи, вона складовий компонент, частина природи, людський організм складається з тих хімічних елементів, які є в природі; людина вийшла з природи і після смерті знову повертається в природу, розкладаючись на ці ж хімічні елементи, з яких була створена; 2) людина є біологічний організм як природне утворення, підпорядкований всім природним фізичним, хімічним, біологічним закономірностям.

Тому вчені різних часів аналізують людину, її життя з точки зору фізики (Шредінгер, Гейзенберг), хімії, біології (Вернадський В., Швейцер А., Енгельгардт В. та інші). З цих же позицій намагаються досягнути життя людини такі сучасні вчені як Іваніцький Г.Р., Петухов С.А. Але вони не розрізняють природність людини як залежність від зовнішньої природи (близької і далекої, тобто Космічної) і наявність в людині внутрішньої природи (її біологічне життя), єдність цих двох природ.

У своїй життєдіяльності людина залежить від зовнішньої, оточуючої неживої і живої природи і від функціонування свого організму як особливої живої природи, природного утворення. І свідомість, і мислення, і розум не є щось надприродне, а нове природне функціональне утворення, яке виникло в умовах суспільного життя, предметної діяльності (праці, практики), але на основі природних задатків. Людина постійно зазнає впливів зовнішньої природи, близької і далекої і своєї внутрішньої, біологічної

(стану організму).

Людину формують, видозмінюють природно-космічні умови, суспільно-історичні та індивідуально-особистісні.

Природа надихає людину на творчість (мистецьку, технічну, філософську, релігійну). Нежива і жива природа – повітря, вода, ґрунт, глина, пісок, болота, мінерали, рослини і тварини є природними ліками.

Сучасна урбанізована людина, озброєна, укомплектована різними технічними машинами, апаратами, пристроями шукає відпочинку і дозвілля на природі, тікає від повсякденної міської метушні, бруду, нечистот, галасу, шуму, інформаційної перенасиченості в ліси, зелені поля, річки, озера, моря і океани.

Природа – первинна краса, вона формує перші естетичні смаки, надихає людину на творчу працю, оздоровлює людину, приносить їй радість. Івано-Франківський поет Ярослав Дорошенко писав:

Я так запрагнув до сонця, верхогір'я,
Коли навалю скреснули льоди.
Ще й привітав розбуджене подвір'я
Переспів ластівочий молодий.
Я так його беріг у серці добрім,
До сонця простелив для нього плай...
Лиш не ховайся, ластівко, за обрій-
Радій, моя веснянечко, співай.
Цей клекіт вод і ніжність ластівоча,
І ярий грім, і сонячні дощі...
В них давні тайни зір пізнати хоче,-
Знаходить віддзеркалення дугі

Простір, час і рух – перші природні умови життя

людини. Для людини, як і для всіх живих організмів вони є тими формами природи в яких проходить життя. Тобто людина живе в часі, є тимчасовою, має свою індивідуальну тривалість життя (вік), своє місце в житті, індивідне і суспільне (місце проживання, перебування в природі і статус в суспільстві). Людина перебуває в хронотопі, єдності простору і часу. Ця сукупність, єдність простору і часу є рух.

Перебування в просторі (місце) і в часі (зміна) є рухом, зміною простору, зміною місця перебування. Рух є зміна часу і простору. Рух для людини (для неї він існує як дія, поведінка, діяльність), як і для всього живого є способом існування, способом життя (недаремно кажуть: життя – це рух). Для людини життя і рух невід'ємні, тому людське життя є життєдіяльність. Людина не просто жива, розумна і рухлива істота, вона життєдіяльна, рухаються, діє зовнішньо, взаємодіючи з предметами, перетворюючи їх і рухається внутрішньо (в її тілі як живому організмі постійно здійснюються різні рухи в клітинах, тканинах, органах). Поки такий рух здійснюється тіло живе.

Час вказує на рух, простір – на місце, співіснування, спокій, нерухомисть, незмінність. Простір вказує на те, що річ, тіло, об'єкт знаходяться "тут", яке можливо схопити поглядом або уявити.

Простір як і час антропоморфний. Бо є умовою буття людини, полем для рухів та дій. Простір обживається людиною, конструюється, олюднюється і стає "домом", "ліжком", "кріслом", "столом", "країною", "світом". Знамените хайдегерівське "Dasein" ("тут-буття") треба доповнити часом - "тут-тепер-буття".

Простір не тільки стає особистісним, але й соціальним, оскільки заселяється людьми, їх зв'язками і відношеннями. Соціальний простір є усякий всесвіт, що складається із народонаселення Землі... Визначити положення людини або або якогонебудь соціального явища в соціальному просторі означає визначити його (їх) відношення до інших людей та інших соціальних явищ, що взяті за такі точки відліку [1]. Для Бурдьє соціальний простір – ансамбль людських і групових зв'язків [2].

Існування людини в часі, її зв'язок з часом є проявами людини як природної істоти. Час закарбовується в міфах, історії. Він допомагає людям координувати свої дії. В житті людини присутні два образи часу: час зовнішній і внутрішній. Внутрішній час — це сприйняття зовнішнього часу на особистісному рівні. Ритми зовнішнього часу встановлюються природно-космічними ритмами, або в суспільно-культурному житті – календарем і годинниками. Організм теж має свої ритми дії, суспільство свої.

Шопенгауер зауважив, що до Канта говорили, що ми знаходимося в часі Тепер (після того як Кант визнав, що час як і простір є апіорними) час знаходиться в нас. Час і об'єктивний оскільки все змінюється, рухається навколо нас і ми самі і суб'єктивний (в нас здійснюються різні рухи, ритми; суб'єктивно час сприймається залежно від стану

організму).

На основі вивчення різних форм часу (біологічного, психологічного, соціального) виявлено універсальні властивості часу і таким чином вибудовується філософія часу.

Феноменологія часу складна і суперечлива. Минуле і майбутнє ведуть до теперішнього. А теперішнє миттєво зникає. Кожна дія і подія, кожне сказане слово зразу ж стають минулим.

Теперішнє – це моменти минулого і майбутнього. Людина живе не тільки минулим, але й майбутнім. Минуле як доводить вчення Юнга про архетипи і як показали експерименти транспсихології С. Грофа відкладаються в глибинних пластах підсвідомості. І майбутнє ми постійно створюємо шляхом мрій, фантазій, цілей, намірів, планів, програм, завдань, проєктів.

У вирі подій, як писав У. Джеймс, потік часу здається коротким, а з віком час тече все швидше. А. Бергсон порівнював механізм людського сприйняття, пізнання з кінематографічною природою. Концепція кадрів сприйняття отримала експериментальне підтвердження. Потік даних від органів чуття обробляється в мозку в дискретній формі у виді нейрофізіологічних кадрів. Тривалість кадру візуального сприйняття людини 0,1 сек.

В теперішньому переплітаються і минуле і майбутнє. Вічним залишається теперішнє. Минуле і майбутнє присутні в людині і з людиною в теперішньому. Теперішнє має свою товщину, як писав Е. Гуссерль.

Час невіддільний від речей, а речі від часу. Рух, час є рухом, часом чогось і когось. Моменти руху, простору, часу і неживого, і живого, і людського є точки руху, простору, часу. Саме з них і складається тривалість існування, тривалість життя і місце його. Моменти існування, часу нагромаджуються в речах і тілах і складають зміст і суть теперішнього існування і життя, історію існування чогось. Все у світі існує як мить, момент вічності.

Не всі моменти, митті часу залишають свій відбиток в речах. Щодо людини є минуле пусте і минуле змістовне, суттєве, яке сформувало людину. Майбутнє теж має для людини два значення – 1) майбутнє як те, що обов'язково відбудеться (наприклад, смерть); 1) і майбутнє як те, що людьми створюється, конструюється і залежить від нас. Шлях у таке майбутнє людина сама собі прокладає. Конструйоване, проєктоване майбутнє може мати кілька варіантів і може бути неочікуваним, непередбаченим, оскільки не можна прорахувати всі умови його створення і результати впливу.

Про значення руху М. Бернштейн писав: "...в найдавніші часи, коли ще думка не народилась на землі ведучий, командний пост в еволюції тварин займав якраз рух" [3]. Завдяки різним рухам, діям, взаємодіям формувалось тваринне і людське тіло, його органи. Сам рух урізноманітнювався і вдосконалювався — від асиметричного до симетричного, від повільного крокування до швидкого і літання, від рикосету до галопу, стрибків, лазіння по деревах, від плавання до ходьби

[4].

У філософії Спінози душа, психіка – особливі форми дії. Зовнішні тіла дух сприймає постільки, поскільки вони діють на тіло. Рухаючи те чи інше зовнішнє тіло, людина приводить і своє власне тіло у такий самий стан конкретного тіла. Форми існування людського тіла і форма зовнішньої речі стають тотожними. Людські руки і очі рухаються по формі інших речей. Чим точніша форма руху нашого тіла (рук, очей), тим істинніше наше сприймання речей. Позитивну роль рухів в пізнанні доведено сучасною психологією. Російський психолог М. Леонтьєв писав, що нерухоме око є сліпе око. Якщо річ не рухається і не діє вона пасивно існує в просторі і часі. Можна сказати: я дію, отже, існую.

Проблеми створення штучного інтелекту змусили вчених звернути увагу на роль людського тіла в пізнанні. З'ясувалось, що неправильно підходити до діяльності мозку кількісно, тобто обчислювально – більше запам'ятовувати, швидше рахувати. Кількісне вдосконалення штучного інтелекту (наприклад, збільшення кількості мегабайтів) не досягло рівня людського інтелекту. Чому? Тому, що по-перше, пізнання, мислення зводять до функцій чистого розуму, чистого інтелекту. Та розум людський не чистий, а обтяжений тілом, функцією організму. Людський інтелект існує не абстрактно, не відірвано від тіла, а в тілі, в природному біологічному організмі і в оточенні природи, культури, інших людей. Всі вони справляють вплив на мислення людини, посилюючи або послаблюючи його.

По-друге не береться до уваги еволюційний розвиток пізнання, мислення, мозку в історичному плані (філогенезі) та в індивідуальному (онтогенезі). По-третє, людський мозок працює не тільки за принципом символічних позначень та уявлень, не все переводиться на мову символів. Він працює і за принципом реальності, реальних чуттєвих образів світу.

На основі цих зауважень щодо функції мозку зроблено такі висновки: 1) в пізнавальній діяльності участь бере і тіло людське, весь організм, його здатність рухатись в просторі і часі, сприймати рух; 2) пізнання ситуаційне, конкретне; людина, її організм включені в більш широке зовнішнє явище – природу, соціокультурне оточення, сприймає, відчуває і переробляє їх впливи (як писав Фейєрбах, в палацах думають інакше, ніж в хатах); 3) пізнання здійснюється в діях і через дії (зовнішні механічні і внутрішні тілесно-мозкові). 4) пізнання є динамічним і самоорганізованим. Суб'єкт пізнання має діяльнісний характер.

Прямоходіння як тілесна функція стало можливим завдяки морфо-фізіологічній зміні – змінилась анатомічна будова тазових кісток, нижніх кінцівок, функції центральної нервової регуляції руху. Прямоходіння ускладнило функції мозку, ускладнилась і анатомічна структура мозку, зокрема посилились моторні та сенсорні функції. Прямоходіння також змінило положення голови і очей, отже, зріс обсяг сприймання

довкілля, збільшилась отримана інформація. Звільнивши передні кінцівки від ходіння, вони стали руками для різних видів праці.

Праця дала людині величезну перевагу в боротьбі за виживання і відкрила шлях до прогресивного суспільного розвитку. Нові біологічні властивості (прямоходіння і наявність рук), створивши основу для праці суттєво вплинули на розвиток мозку, почала сильно розвиватись розсудкова діяльність людини. Почала змінюватись анатомія голосового апарату, збільшився обсяг гортані, змінилось положення кореня язика і людина почала вимовляти звуки, стала формуватись мова. Рука і мова виникли в результаті біологічних змін організації тіла. [5] Трудова діяльність і мова вплинули на розвиток організації суспільного життя. Біологічні і соціальні компоненти постійно впливають один на одного і розвивають людину та її суспільне та індивідуальне життя.

Природно-кліматичні умови життя людини є теж фундаментальною ознакою природності людини. Формування зовнішнього вигляду людини здійснювалось під впливом зовнішніх природних умов і способу її життєдіяльності. Расові ознаки тіла, (колір шкіри, розріз очей, риси обличчя, будова тіла) – наслідок впливу географічних і кліматичних умов. Ще Кант відмічав, що, наприклад, особливості очей монголів залежать від того, що постійно захищаються від пилюки, яка є майже постійною в умовах сухого степового клімату. Світле волосся північних європейців, їх шкіра, очі – результат пристосування до прохолодного клімату.

Природне середовище накладає відбиток і на національний характер певного роду (тобто на його психологічний склад, стереотипи мислення, поведінку). Південні народи, наприклад, італійці імпульсивні, легко переживають самотність. За Ключевським В., суровий холодний клімат привчив росіянина скористатись коротким літом для роботи, а зимою відлежуватись на печі.

У 17-19 ст. в європейській філософії панував натуралістичний світогляд, який клав в основу природничо-наукову картину світу. Сформувалась географічна школа, яка досліджувала вплив ландшафту і клімату на життя народів, їхню працю. Характер існування суспільства залежить від природних умов. Першою такою природною умовою є географічне середовище. Географічне середовище – сукупність неживої і живої природи як необхідної умови існування суспільства. В географічне середовище входять: земна кора, клімат, тваринний і рослинний світ, рельєф місцевості, корисні копалини. В міру розвитку суспільства, змінюються і розширюються всі складові географічного середовища (наприклад, геологи знаходять нові корисні копалини, відшукуються нові види сировини, енергії та способи їх переробки, використання тощо). Географічне середовище може прискорювати або сповільнювати темпи розвитку суспільства. Під впливом діяльності люди змінюють географічне середовище. Вдосконалення суспільного життя пов'язане з ефективними і раціональним

використанням природних ресурсів, з турботою про охорону середовища.

Отже, географічне середовище впливає:

- на суспільний поділ праці, розміщення і розвиток різних галузей виробництва. Відомо, що перший розподіл праці – відокремлення скотарства від землеробства проходив з урахуванням умов географічного середовища;

- на продуктивність праці; йдеться про вплив на працездатність людини температури повітря, тиску, сили вітру, наявність питної води;

- на розвиток здібностей людини; наприклад, виноробство виникло там, де теплий клімат, росте виноград;

- на темпи розвитку суспільства, забезпеченість його енергоносіями, корисними копалинами;

- на розвиток виробничих відносин; наприклад, східні народи не знали приватної власності, на землю, оскільки необхідність штучного зрошення землі може бути справою великих груп людей з центральним керівництвом.

Не існує прямої залежності в розвитку суспільства від географічного середовища. Географічні умови опосередковуються суспільно-історичними умовами і з розвитком виробництва зменшують залежність суспільства від даних конкретних природних умов окремої країни. Взагалі від них не можна повністю звільнитися, але можна завозити з інших країн, наприклад, купувати сировину та енергоносії, покращувати технологію виробництва. Гумільов Л. висловив думку, що етногенез – процес виключно природно-біологічний, оскільки наша планета постійно збагачується енергією – космічною, сонячною, атомною, які впливають на людину. Якщо енергії достатньо, то людина пристосовується до середовища, якщо надлишок енергії – з'являються “пансіонарні” люди з великими здібностями і тоді вони змінюють традиції, світогляди, релігії. Зауважимо., що природних умов замало для появи таких людей, потрібні сприятливі суспільно історичні. Природа, біологія створюють лише задатки здібностей Людська свідомість, людський розум, всі людські здібності розвиваються, вдосконалюються в суспільстві, за допомогою таких форм суспільного життя як праця, спілкування. Талант Тараса Шевченка не розвинувся б, якби в цей період інтенсивно не розвивалась українська національна самосвідомість, якщо він не перебував би в середовищі прогресивної інтелігенції.

Визначальною природною умовою життя людини і суспільства є вода. У світі 22 березня відзначають День води. Підраховано, що 80% усіх проблем зі здоров'ям людини пов'язані з якістю води, яку ми споживаємо. Вода є основою усіх біохімічних процесів в організмі і без неї вони неможливі. Внутрішньоклітинна вода забезпечую життєздатність організму. Позаклітинна вода виводить токсини. Клітини мозку на 90% складаються з води, тому мозок дуже чутливий до зневоднення. Втрата одного її відсотка викликає смерть клітин мозку.

Якщо в організмі недостатньо води, то зменшується обсяг внутрішньоклітинної рідини,

потім позаклітинної, а далі рідина витягується з кровоносного руслу, клітини висихають. Брак води уповільнює всі біофізичні, біохімічні та фізіологічні процеси в організмі. Вода є також “транспортном” для клітин крові, основним розчинником речовин, передусім кисню. Втрата понад 10% рідини є смертельною для організму.

Зневоднення організму – це не тільки нестача води, але й вживання неякісної води. На жаль, з-під крану в Україні тече не зовсім питна вода, а технічна (особливо на Сході України, де функціонує велика промисловість). Вода пропущена крізь різні фільтри, знезаражуючи її може вбивати саму сутність води. Вона втрачає свою біологічну сутність, активність, енергетику, перетворюючись на неживу рідину.

Не можна споживати й фасовану воду, тобто штучну, коли дистилат змішують із неорганічними елементами. Це не питна вода, а розчин. Навіть просте газування псує воду. Вся фасована вода містить консерванти. Справжня, якісна вода сама, себе консервує. Вода – живий організм, у ній відбуваються різноманітні процеси. Вживаючи кип'ячену воду ми вбиваємо бактерії, які потрібні. Замінюючи живу питну воду різними напоями відчуття зневоднення організму не зникає повністю. Єдиним доступним методом отримання справжньої питної води є її заморожування та відстоювання. Після відморожування така вода за своєю структурою найближча до внутрішньоклітинної води організму людини. Вона додає заряд бадьорості, енергії і охолоджує організм.

Експериментально доведено, що вода має енергетику і пам'ять. Вона вбирає, зберігає та віддає інформацію, яку несуть в собі світло, звук, фізичне поле, слово, думка. Зовнішні чинники (наприклад, лихослів'я, сварки) змінюють структуру і біохімічний склад рідких середовищ організму на клітинному рівні. Підвищена втомлюваність і поганий настрій можуть бути проявом порушення структури внутрішньоклітинної води. Вода повертає вкладену в неї інформацію.

Вода забруднюється різними причинами: побутовими відходами (вони складають тонну на рік на кожного жителя планети), хімічними токсикантами, продуктами фармацевтичної промисловості, радіонуклідами, добривами, пестицидами, миючими засобами, нафтопродуктами, отруйними газами, патогенними бактеріями, вірусами, глобальним потеплінням.

Дуже небезпечно технічне забруднення води, яке включається в ланки водопостачання і водокористування. Виявляється, що хлорування води очищає її від бактерій, гострих кишкових інфекцій, вірусів і водночас утворює діоксини як особливо небезпечні отрути. Діоксини, канцерогени, мутагени дуже повільно розкладаються і сприяють виникненню ракових захворювань.

На черзі налагодження виробництва легкої води, за допомогою якої можна відкрити нову еру рослинництва, збільшуючи урожай в кілька разів. На основі легкої води

Можна виробляти засоби біологічного захисту

шкіри від шкідливих впливів ультрафіолетового випромінювання, парфумерії, мазі, бальзамів, лікувальних кремів, зубної пасти. Легка вода допомагає знизити вагу тіла до 10%, піднімає енергетичний потенціал організму, покращує чоловічу потенцію, розгладжує зморшки, оптимізує обмін речовин, покращує функціональність внутрішніх органів.

Оскільки населення Землі постійно зростає і стає загрозою для нашої планети (у 2050 році нас буде біля 10 мільярдів), стане відчутним проблема прісної води, продуктів харчування, палива та інших ресурсів. І тому прісна вода стає глобальною проблемою, основою природного і суспільного буття людського роду.

Одна із дивовижних властивостей води, яку можна використати полягає в тому, що через охолодження і переходу частини молекул із рідкого стану в кристалічний, з неї витісняються 25% важких стабільних ізотопів дейтерія, тритія, кисню. Це сприяє очищенню води від ізотопного, техногенного, інформаційного й антропогенного забруднення.

Природність людини проявляється також і в тому, що вона як і природа має вічну спонукальну силу – самозбереження. Принцип самозбереження з'єднує природу, суспільство, людину. В цьому проявляється єдність світу; всеєдність як фундаментальний принцип природи.

При всьому розмаїтті світу, його різних зовнішніх і внутрішніх проявів немало ознак з'єднує його (матеріальність, енергетичність, інформаційність, наявність у всьому одних і тих же фундаментальних частинок, хімічних елементів, структурність, системність, самозбережаність, зникнення і виникнення, зміна якості і форм і т.д.).

Звернемось до принципу самозбереження. Цьому принципу англійський філософ Т. Гоббс надавав великого значення. Він писав: "Найбільшим із всіх благ є самозбереження, бо природа влаштувала так, що всі хочуть собі добра. Але, щоб кожен зміг досягти його, необхідно бажати життя і здоров'я, а також гарантії збереження цих благ в майбутньому" [6]. Всі інші блага є засобами для самозбереження. Людина намагається зберегти свій стан, уникає різних небезпек, які можуть привести до смерті.

Самозбереження притаманно і неживій природі. До такого висновку прийшов Р. Декарт: "Ніщо з власної природи не може спрямуватись до своєї протилежності, тобто до руйнування самого себе" [7]. З цього випливає необхідність закону інерції. Його науково формулює Ньютон: "Вроджена сила матерії є притаманна їй здатність опору. За яким будь-яке окремо взяте тіло, оскільки воно дане само собі, утримує стан спокою або рівномірного прямолінійного руху" [8].

Принцип самозбереження визначальним був в антропології не тільки для Гоббса, але й для Спінози "Так, як вищий закон природи, - писав Спіноза, - полягає в тому, що кожна річ прагне, поскільки від неї залежить, залишитись у своєму стані і при цьому не рахуватись ні з чим іншим, а тільки з собою, то

звідси випливає, що кожен індивідуум має верховне право на це, тобто на те, щоб існувати і діяти відповідно з тим, як він до цього природно був визначений" [9]. У своїй етиці він цей закон буття формулює ще й так "Чим більше хто-небудь прагне шукати для себе корисне, тобто зберегти своє існування, і може тим більше він добродійний... Діяти абсолютно по добродійності є для нас не що інше, як діяти, жити, зберігати своє існування" [10].

Отже, самозбереження себе Спіноза розуміє як корисність (для себе), як добродійність (для себе). Самозбереження є самокористь, самодобродійність. Самозбереження, як закон природи, як закон буття, як закон людського існування Спіноза уточнює "Прагнення кожної речі перебувати у своєму існуванні визначається тільки сутністю самої речі... і тільки з однієї її випливає, а не з сутності речі... необхідно слідує, що кожен прагне зберегти своє існування". Це формулювання дуже близьке до формулювання закону інерції, який сформулювали Декарт і Ньютон [11].

Принцип самозбереження далі був поширений на право і політику. У Гоббса читаємо: "Перша основа природного права полягає в тому, щоб кожен захищав своє життя і зберігав члени свого тіла, як він тільки може... кожен має право на самозбереження. Кожен має також і право користуватися всіма засобами і прибігати до будь-яких дій, без яких він не може зберегти своє існування". [12]

Цікаво, що ще у давнину філософи стоїцизму зрозуміли принцип самозбереження ти говорять стоїки, є самозбереження, бо природа одвічно дорога сама собі... від природи, як сутність всього живого. Діоген Лаертський писав: "Першим спонуканням живої істоти риди живій істоті близькій їй стан, і тому вона противиться всьому, то шкідливо, і йде назустріч всьому, що близьке їй". [13]

Проблема збереження знову виникла в епоху екологічних криз. Берегти природу і розвивати її потенціал повинна людина. Зберігаючи неживу і живу природу Людина зберігає саму себе.

Отже, людина природна істота, бо створена природою і за своїм складом елементарних частинок, атомів і молекул така ж, як і кожна річ в природі; вона природна, бо її життя залежить від природи, від всіх її умов і процесів. Вона природна у другому значенні як біологічний організм як природне утворення шляхом структурних змін.

Автори висловлюють вдячність проф. В.М. Кланічці за надані консультації.

Фреїк Н.Д. – студентка факультету соціології, Інституту природничих наук;
Цимбрикевич Й.В. – старший науковий співробітник.

- [1] P.A. Sorokin, Chelovek. Civilizacija. Obshhestvo. (Moskva, 1992).
- [2] P. Burd'e, Nachala. (Moskva, 1994).
- [3] N. Bernshtejn, Nauka i zhizn' (3), (1968).
- [4] V. Suhanov, Nauka i zhizn' (7), (1968).
- [5] D.K. Beljaev, Voprosy filisofii (8), (1981).
- [6] T. Gobbs, Izbr. proizv. 2-h tamah. T.1. (Moskva, 1965).
- [7] R. Dekart Izbr. proizv. MOSKVA., (1950).
- [8] I. N'juton, Matematicheskie nachala natural'noj filosofii. T.7. (Moskva-Leningrad, 1957).
- [9] B. Spinoza, Izbr. pronzv. v 2-h tomah. T.2. (Moskva, 1957).
- [10] B. Spinoza, Izbr. pronzv. v 2-h tomah. T.1. (Moskva, 1957).
- [11] B. Spinoza, Izbr. pronzv. v 2-h tomah. T.1. (Moskva, 1957).
- [12] T. Gobbs Izbr. proizv. 2-h tamah. T.1. (Moskva, 1965).
- [13] D. Lajertskij. O zhizni, uchennjah i izrechenijah znamenityh filosofov. (Moskva, 1974).

N.D. Freik^{1,2}, Yo.V. Tsymbrykevych²

Entropy in Their Science Views

¹*Kyiv National Taras Shevchenko University, Str. Volodymyrivska, 60, Kiev 01601, Ukraine*

²*Vasyl Stefanyk' Precarpathian National University, 57, Shevchenko Str., Ivano-Frankivsk, 76025, Ukraine*

Study man as a natural body, as a natural creature, because man is composed of the same elementary particles, atoms and molecules as well as any natural thing. The attention to the fact that man is totally dependent on the nature of air, water, soil, all animate and inanimate nature: sun, moon, solar system, our galaxy, their movements, rhythms, flashes etc.

Keywords: man, nature, nature man.